

VÄRLDSARVET FALUN

VÄRLDENS MÖJLIGHET

varldsarvetfalun.se

INNEHÅLL

Drar du nytta av världsarvet idag i din verksamhet?	3
Human by Nature	4
Volt Biologi	6
Hotell Bergmästaren	8
Kniva Trädgård	10
Spruthuset	12
Falu Bröd & Patisserie	14
Smedja Metallmorfos	16
Geschwornergården	18
Agneta Barle & Titti Lorentzson	20
Polhem B&B	22
Dalarnas museum	24
Falu Rödfärg	26
Faluguide/Worldtrotter	28
Så kan du nyttja världsarvet mer som företag	30
Vad är ett världsarv?	32

Omslagsfoto: Anna Holm/Visit Dalarna

Drar du nytta av världsarvet idag i din verksamhet?

I Falun är historien alltid närvarande, men när man befinner sig mitt i något är det lätt att bli hemmablind. Därför vill vi inspirera dig som företagare att lyfta blicken och se de många värden och möjligheter som finns med att verka i ett världsarv.

Möt några av företagen i Världsarvet Falun

Det finns många fantastiska företag i Falun som tar vara på historien, skapar upplevelser och produkter, sprider berättelsen om världsarvet och bidrar till en hållbar destination. Här får du möta några av dem.

HUMAN BY NATURE

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

UPPLEV VÄRLDSARVET FRÅN LAND ELLER VATTEN

Upplivelsesföretaget Human by Nature ordnar naturnära aktiviteter, kurser, event och möten runtom i Världsarvet Falun. De har sin bas på Sjösidan Falun vid sjön Runn och arrangerar olika världsarvsaktiviteter. Det är allt från guidade SUP-paddlingar på Faluån och cykelturer i bergsmansbygden runt sjön Varpan till konferenser i tältkåtor med lokalproducerad mat – tillagad över öppen eld.

Förnya upplevelsen av världsarvet

– Vi ser oss som en aktör som vill bredda och förnya upplevelsen av världsarvet. Många som kommer till Falun tänker att världsarvet främst är gruvan och Carl Larsson-gården, men det är så mycket mer. Där kan vi bidra med vår kompetens och länka ihop historien med kultur och natur, berättar Martin Backéus på Human by Nature.

Han ser världsarvet som en möjlighet att skapa rikare upplevelser för människor. Det gör att både aktiviteterna och själva världsarvet

blir mer spännande för deras kunder. Samtidigt kan Human by Nature använda världsarvet för att utveckla sina värden: hälsa, hållbarhet och kopplingen till naturen. Det blir vinn-vinn.

– För oss är det viktigt att det vi tar fram inte bara låter bra, utan verkligen känns bra och naturligt för oss. Vi har utvecklat fler samarbeten med fokus på världsarvet och där tror jag vi generellt kan jobba mer synkat och länka ihop våra olika erbjudanden här i Falun – för att främja hela världsarvet. Jag ser stora möjligheter och utvecklingspotential i det, säger Martin Backéus.

” Vi har utvecklat fler samarbeten med fokus på världsarvet.

Martin Backéus. Foto: Ulf Palm.

Foto: Erik Kilström/Visit Dalarna

VOLT BIOLOGI

BOKEN SOM VISAR VANDRINGSLEDERNA

Som inflyttad från Stockholm hade Karin Runesson svårt att hitta ut till Faluns vandringsleder. Hon saknade en vandringsbok och bestämde sig några år senare för att ta saken i egna händer. Boken Vandra i Falun och Borlänge kom ut 2021 och fick ett varmt mottagande av vandringsugna läsare som ville upptäcka sitt närområde. Boken är lättläst och vänder sig till både barnfamiljer och mer vana vandrare.

Gruvan har haft stor påverkan

– Att världsarvet skulle vara med i boken var en självklarhet. Det är svårt att bortse från att gruvan har haft en så stor påverkan på både naturen, omgivningarna och människornas liv här. Falun har fina leder och omväxlande natur och om man förstår varför landskapet ser ut som det gör, ger det ytterligare en dimension i vandrigen, säger Karin Runesson.

Efter arbetet med boken har Karin Runesson varit involverad i flera projekt för att utveckla Faluns leder och beskriva dem på nya sätt, bland annat barnslingorna i Staberg. Hennes företag Volt Biologi hjälper organisationer med projekt inom naturvård, naturinformation och friluftsliv och hon har även skrivit en naturbok för barn.

– Det är roligt att bidra till att skapa nyfikenhet, ökad förståelse och stolthet om världsarvet, som tillhör oss alla. Det finns stor potential i Världsarvet Falun och just att koppla ihop det med friluftsliv är ett bra sätt att nå nya målgrupper, säger Karin Runesson.

” Det är roligt att bidra till att skapa nyfikenhet, ökad förståelse och stolthet om världsarvet.

Karin Runesson. Foto: Robert Henriksson

HOTELL BERGMÄSTAREN

HÄR ÄR VÄRLDSARVET EN DEL AV INREDNINGEN

År 1850 startade Falu gruvas bergsmän Sveriges första systembolag, för att ta kontroll över försäljning och servering av brännvin. I samma byggnad fanns även kontoret för bergmästaren, som var chef över bergsmännen. Här ligger idag Hotell Bergmästaren, som tar emot gäster från när och fjärran som vill besöka Falun och världsarvet.

Verkar mitt i världsarvet

– För oss betyder det mycket att vi verkar mitt i världsarvet. I receptionen tipsar vi våra gäster om vad de kan besöka när de är här, även om många turister är pålästa och redan vet vad de vill se, säger Marie Persson som är hotellchef på Clarion Collection Hotell Bergmästaren.

Hotellet har påbörjat en stor renovering där de kommer att lyfta fram kopplingen med världsarvet mer än tidigare, bland annat med

fondväggar med gruvan och berguven i rummen och lokala delikatesser i restaurangen. I lobbyn kommer Polhem att figurera och de funderar även på hur de kan lyfta fram att byggnaden har varit det första systembolaget i Sverige.

– Jag känner att vi kan göra mer för att lyfta världsarvet, både på Hotell Bergmästaren och i Falun i stort. Det finns mer än gruvan att lyfta fram och vi har olika idéer på gång för hur vi skulle kunna göra det, bland annat genom storytelling, berättar Marie Persson.

” Jag känner att vi kan göra mer för att lyfta världsarvet.

Marie Persson

KNIVA TRÄDGÅRD

SKAPAR UNIKA VÄRLDSARVSUTSTÄLLNINGAR

Mitt i byn Kniva, cirka en mil sydost om Falun ligger Kniva Trädgård. Trädgårdsmästaren och blomsterdekoratören Andreas Graveleij beskriver det som en trädgårdsbutik med ett väl utvalt och personligt sortiment. Han kommer från Stockholm och 2015 hittade han huset med den bevarade lanthandeln från 1930-talet, tillsammans med sin make André Strömqvist. Samma år startade han butiken i den gamla lanthandeln.

Kniva Trädgård ligger mitt i ett landskap med gamla kopparhyttor och slagghögar överallt. Samtidigt finns den vackra bergsmansgården på Staberg nära dem. Andreas berättar att bergsmännen var tidiga med att utveckla vackra trädgårdar med influenser från kontinenten – fast de varken var kung eller adel.

Höga kulturvärden att bevara

– Det är speciellt att bo och verka i ett område som anses ha så höga kulturvärden att vi ska bevara det för eftervärlden. Falun har varit otroligt betydelsefullt för Sveriges historia, och det är inte alla i Falun som tänker på det. Som inflyttad stockholmare kan jag undra: Varför är man inte mer stolt över världsarvet? säger Andreas Graveleij.

Som historiskt intresserad pratar han ofta om världsarvet med sina kunder och de har från början samarbetat med andra aktörer i världsarvet. Carl Larsson-gården har sålt deras vårlökar och böcker och på Kniva Trädgård hittar man ofta Carl Larsson-produkter. Sedan 2019 har Andreas Graveleij även skapat utställningar tillsammans med silversmeden och konstnären Karin Ferner, för att lyfta olika platser i världsarvet, som Linnés bröllopsstuga och Stora Hyttnäs.

– Jag kan bara se möjligheter med världsarvet. Ju fler som marknadsför sig som en del av världsarvet, desto mer stärker vi både världsarvet och oss själva. Genom att samarbeta kan vi lyfta varandras verksamheter, säger Andreas Graveleij.

” Ju fler som marknadsför sig som en del av världsarvet, desto mer stärker vi både världsarvet och oss själva.

Andreas Graveleij

SPRUTHUSET

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

VILL BERÄTTA OM HISTORIEN

Vid Fisktorget ligger Faluns äldsta brandtorn som uppfördes 1884. Spruthuset var föregångarna till brandstationerna och de var i regel ganska små, för att främst rymma stadens vattensprutor.

Sedan 2020 är Spruthuset Faluns minsta restaurang som serverar street food – mat de själva älskar att äta. De har även ett bryggeri vägg i vägg, där de brygger den lokala ölen Falu Röd som säljs exklusivt i huset. Lokala samarbeten är viktigt för Spruthuset och de serverar bland annat gin från Falu Bränneri.

Historisk upplevelse

– Det är unikt att få verka i en så historisk byggnad som har haft stor betydelse för Falu stad. Våra gäster är alltid nyfikna på brandtornet och vi vill väva in historien mer i vårt kon-

cept, så att det också blir en historisk upplevelse att äta på Spruthuset. Det är en fin möjlighet vi har och som vi nu funderar på hur vi kan utveckla ännu mer, berättar Frida Önerberg som är ägare.

Spruthuset har många idéer på hur de kan utveckla sin koppling till historien och världsarvet. Bland annat tar de nu hjälp av Dalarnas museums guider, för att öka kunskapen hos de anställda om platsens historia. Det finns även tankar på fler samarbeten med lokala producenter och nya matkoncept.

” Vi tar hjälp av Dalarnas museums guider, för att öka kunskapen hos de anställda om platsens historia.

Frida Önerberg

FALU BRÖD & PATISSERIE

BJUDER PÅ VÄRLDSARVSBAKELSE

På Åsgatan i centrala Falun ligger Sveriges äldsta konditoribyggnad. Det byggdes 1776 och är ett av tre hus i världen som är formgjutet med slagg och kalkbruk. Här huserar bageriet och konditoriet Falu Bröd & Patisserie sedan 2021 med Therese Vesterholm och ett tjugotal anställda.

– Det är jätteroligt att vi har flyttat hit – jag har varit sugen på lokalen länge i och med att det är Sveriges äldsta konditoribyggnad. Det är speciellt med historien här och just kopplingen till världsarvet gör det extra spännande för turisterna. Många äldre Falubor är också glada att det är konditori här igen, säger Therese Vesterholm.

Tog fram världsarvsbakelse

Under 2021 tog Falu Bröd & Patisserie fram en uppskattad världsarvsbakelse för Världsarvet Faluns 20-årsjubileum. Bakelsens roströda utsida anspelar på koppargruvan och den röda romhallonkärnan inuti flörtar med kopplingen

till Sveriges äldsta systembolag, som startade 1850 i Falun.

– Det finns mycket historia i hela Falun och det var roligt att få tänka till lite när vi skapade bakelsen. Den kan säkert göra comeback. Just nu har vi fullt upp med verksamheten, som har mer än dubblats sedan flytten. Framöver finns det mycket man skulle kunna göra med koppling till världsarvet, berättar Therese Vesterholm.

Det lokala är också viktigt för Falu Bröd & Patisserie. De har många lokala leverantörer runt om i Dalarna och resten handlas från svenska företag och är säsongsbetonat. De har även flera lokala samarbeten med restauranger i Falun som de levererar bröd till.

” Det finns mycket man skulle kunna göra med koppling till världsarvet.

SMEDJA METALLMORFOS

HÄR ÄR DET MÖJLIGT ATT SMIDA I VÄRLDSARVET

En av de mest besökta platserna i världsarvet är Falu gruva. Där finns idag flera hantverkare och sedan 2021 hörs återigen hammarslagen i smedjan. Det är Ingvar "Igge" Grau på Smedja Metallmorfos som håller ässjan igång och skapar konst- och brukssmide i järn. Förutom att producera själv bjuder han in andra att prova på det traditionella hantverket.

– Jag har även kurser och möjligheter att prova på att smida i världsarvet, där både privatpersoner och företag deltar med stort intresse. Många tycker det är oväntat roligt att få skapa en krok eller kapsylöppnare med sina egna händer, berättar Ingvar Grau som också tar beställningsjobb som smed.

Förutom smedjan finns även silversmed, stensliperi, kökssnickeri och blomsterhandel uppe på gruvområdet. Ingvar Grau vill gärna få upp ännu fler hantverkare och skapa nya samarbeten och arrangemang. Idéer finns bland annat på ett höstevenemang med eldtema på gruvområdet.

”Många tycker det är oväntat roligt att få skapa en krok eller kapsylöppnare med sina egna händer.

Ingvar "Igge" Grau.

GESCHWORNERGÅRDEN

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

GRUVLUNCH VID STORA STÖTEN

För hungriga gruvbesökare är en lunch på Geschwornergården ett välkommet inslag. Sedan 2020 driver Kokkonsten restaurangen som serverar gruvlunch varje dag, middag för abonnerade sällskap samt all mat och fika till Falu gruvas konferensgäster.

Ett stenkast från Stora stöten

Restaurangen ligger ett stenkast från Stora stöten och världsarvet är därför ständigt närvarande. Förutom gruvlunchen finns alltid falukorvmackan med grusena på menyn.

– För oss är det bara positivt att verka här mitt i världsarvet. Gruvan drar mycket folk till oss och vi kan erbjuda gästerna god mat med hög kvalitet. Det blir synergier och en bra

helhet, berättar kocken Petter Kosjanov som driver Kokkonsten tillsammans med Micke Otterström.

Än så länge har Geschwornergården i huvudsak öppet dagtid, men planer finns på fler kvällssatsningar. Då kan de rymliga lokalerna, som utgörs av en nyare och en äldre del, utnyttjas ännu bättre.

– Vi gillar när det händer saker och vi vill ständigt utvecklas. Men oavsett vad vi gör ska det kännas genuint och äkta, säger Petter Kosjanov.

”Gruvan drar mycket folk till oss och vi kan erbjuda gästerna god mat.

Petter Kosjanov

Micke Otterström. Foto: Markus Tysk

AGNETA BARLE & TITTI LORENTZSON

Foto: Madelene Johansson/Falu kommun

FOKUSERAR PÅ BARNENS VÄRLDSARV

I Världshuset uppe på gruvområdet finns en fin utställning med texter och bilder som berättar om Världshuset Falun. Duon som står bakom utställningen är Agneta Barle, skribent och copywriter och Titti Lorentzson, grafisk formgivare och illustratör. År 1996 gjorde de sitt första uppdrag tillsammans och det var starten på ett långt samarbete med koppling till världshuset.

De har även tagit fram den omtyckta barnboken 'Roströk, äpplen och gamla mormor' från 2018 som berättar om Faluns och gruvans historia i slutet på 1600-talet. Deras erfarenhet är att historia som är skriven för barn också blir på en lagom nivå för många vuxna. Det blir enkelt och levande – och en dörr in till något som kan bli större.

Fokuserar på barnen

– För mig har det alltid varit viktigt att få människor att förstå att vi lever i ett världsarv. Det är något fint som vi kan vara stolta över och vara rädda om. Därför fokuserar vi på barnen, för om de känner till vilket fantastiskt världsarv de bor i är mycket vunnet, säger Agneta Barle.

Och barnens intresse för världshuset är stort. Agneta och Tittis senaste projekt är vandringslederna för barn ute på Staberg, som de har skapat tillsammans med Karin Runesson. Där berättar de illustrerade figurerna Simon och Ankin om sitt liv i 1600-talets Staberg på skyltar under vandrigen.

– Vi jobbar mycket med världshuset utifrån våra kunskaper och vi har ett fantastiskt samarbete. Det är Agneta som sätter fart och letar historier och jag skapar bilderna och illustrationerna. Sedan kan vi ha synpunkter från båda håll som gör arbetet ännu bättre, berättar Titti Lorentzson som även har formgivit produkter till Gruvbutikens.

Och idéer har de gott om. Nästa projekt hoppas de blir att skapa material till en vandring genom staden upp till gruvan för både små och stora besökare.

” För mig har det alltid varit viktigt att få människor att förstå att vi lever i ett världsarv.

Bild från utställningen om Världshuset Falun i Världshuset på gruvområdet.

www.tittilorentzson.se
agneta.barle@ordforradet.com

Titti Lorentzson

Agneta Barle. Foto: Magnus Ståhlberg

POLHEM B&B

B&B VID GRUVAN

Vid kanten av Stora stöten ligger Polhem B&B, där Christopher Polhem huserade på 1700-talet. Här kan gästerna bo mitt i hjärtat av världsarvet, vilket Polhem B&B också använder sig av i sin kommunikation. År 2020 tog Falu gruva över bed and breakfast-verksamheten, som har varit igång sedan 2017. De flesta gäster stannar en natt i samband med gruvbesök, men här bor också konferensgäster, ledningsgrupper, pendlare och bröllopsfirare.

Boende nära gruvan

– Många gäster blir fascinerade av att vi ligger så nära själva gruvan och särskilt sommartid när de kan sitta ute på altanen. Vi är oftast en obemannad verksamhet, men arbetar mycket med att göra det personligt utan att vara på plats och det verkar vi lyckas med, berättar Anna-Karin Hedberg som ansvarar för Polhem B&B.

De samarbetar med aktörerna i närheten och frukosten levereras varje morgon från Stora Coop. Gästerna får även rabatt på butiker, café och restauranger på gruvområdet och tips på aktiviteter i hela världsarvet. Anna-Karin berättar om idéer för att utveckla temahelger med samarbeten med olika aktörer i världsarvet.

– Vi är stolta över att vara en del av världsarvet och det är roligt att det händer så mycket just nu, med samarbeten och idéer. Sedan gäller det bara att få med alla, för varenda invånare i Falun är en potentiell ambassadör för världsarvet, säger Anna-Karin Hedberg.

”Många gäster blir fascinerade av att vi ligger så nära själva gruvan.

Anna-Karin Hedberg

DALARNAS MUSEUM

 Dalarnas
museum

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

POPULÄRA VÄRLDSARVSVANDRINGAR

På 1600-talet var storstaden Falun en mångkulturell och levande stad med influenser från hela världen. Vi vet mycket om de som bodde här då, tack vare de arkeologiska utgrävningar som Dalarnas museum har gjort.

– Vi har tagit fram en ny stadsvandring utifrån dessa fynd. Man kommer 1600-talets människor väldigt nära när man ser deras köksredskap eller spår av deras djur, berättar Anna Lögdqvist som är verksamhetschef för den publika delen på Dalarnas museum.

Vandringar genom världsarvet

Vandringen är uppskattad av både turister och Falubor och går att boka för den som vill lära sig mer om världsarvet. Museet har även börjat med kortare vandringar för barn i stadens världsarvsdelar som Tassa genom Falun, eftersom det var något de saknade.

För ett av museets uppdrag är just att förmedla och berätta om all den kunskap de har om världsarvet. Det gör de även i samarbete med olika företag, som cykelturer med historiska

quiz med Human by Nature. Som länsmuseum sätter de in världsarvet i ett större perspektiv, och kan berätta om gruvans roll i Dalarnas industrihistoria.

– Vi kan också vara ett bollplank i frågor om hur du kan utveckla och bygga i världsarvet på ett varsamt sätt, så vi samtidigt bevarar de fantastiska värden som finns. Många ser ibland reglerna för världsarv som ett hinder, men det är tvärtom en tillgång att ha den här unika historien. Det är något man kan nyttja i sin marknadsföring eller i sin verksamhet, säger Anna Lögdqvist.

” Vi kan också vara ett bollplank i frågor om hur du kan utveckla och bygga i världsarvet på ett varsamt sätt, så vi samtidigt bevarar de fantastiska värden som finns.

Anna Lögdqvist

FALU RÖDFÄRG

Foto: Richard Lindor/Visit Dalarna

EN TRADITION SOM BLOMSTRAR ÄN IDAG

De röda husen är intimt förknippade med bilden av Sverige och färgen som pryder dem har sitt ursprung i Falu gruva. Redan på 1500-talet började man använda pigment från gruvan för att rödfärma sina hus och sedan år 1764 har Falu Rödfärg tillverkats i industriell skala uppe på gruvområdet. Råvaran tas än idag från de gamla varphögarna med den malm som inte dög att användas och som därför sorterades av unga gruvpojkar till skräphögen.

– Platsen Falu gruva är hela grunden till vår existens. Århundraden av industrihistoria ger oss också en känsla av kontinuitet och mening. Att det sedan 20 år tillbaka är ett världsarv gör det till en levande plats som hela tiden utvecklas, med olika aktörer och människor som rör sig här varje dag, säger Martin Jansson, vd för Falu Rödfärg.

Förutom originalfärgen tillverkar Falu Rödfärg färger i flera olika kulörer samt tillbehör och designprodukter såsom filter.

De står även bakom Rödfärgspriset, som delas ut till nyskapande arkitektur där slamfärg har haft en betydande roll för helheten. 2022 var första gången de anordnade galan i Världsarvet Falun, något som uppskattas stort av gästerna.

– Många gäster blir väldigt tagna av platsen och den historia som finns här. Vi har medvetet valt att anordna galan här, eftersom Falu gruva bär upp den känsla och de budskap vi vill förmedla. Det finns en kraft i världsarvet som många skulle kunna använda i fler sammanhang. Hela Falun kan profilera sig ännu mer som en världsarvsstad, för det tycker jag inte riktigt att vi gör idag, säger Martin Jansson.

”Många gäster blir väldigt tagna av platsen och den historia som finns här.

Martin Jansson

FALUGUIDE/WORLDTROTTER

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

GUIDAR TILL AHA-UPPLEVELSER

Guiden och reseledaren Anna-Lena Söderlund Törnell har hela världen som sin arbetsplats. Men allt började i Falun. Uppvuxen i Sundborn började hon guida på Carl Larsson-gården redan som tonåring. Där väcktes intresset för kulturen och historien och att förmedla dem till andra.

– Jag är otroligt stolt över världsarvet. Det borde alla vara som bor här. Det är unikt att ha möjligheten att leva så nära ett världsarv som jag gör och att få jobba med det. Många inser inte hur speciellt det faktiskt är och vilken stor betydelse det har haft för hela Sverige. På mina turer är det oftast någon deltagare som får en aha-upplevelse, säger hon.

Hon är själv auktoriserad dalaguide och utbildar även andra dalaguidar, genom föreningen Dalarna Guide och Kultur. Idag finns 35 dalaguidar, varav ett tiotal kan guida i Falun. Intresset för guidning är stort. Många turister är aktiva och intresserade av stadens kultur och historia, och även falubor lockas av hennes guidade turer i Falun.

– Världsarvet är en motor i Falun och i företagandet, jag undrar bara varför man inte använder sig av världsarvet mer? Det finns mycket man kan utveckla. Varför inte 1600-talsdagar med världsarvstema, som Medeltidsveckan på Gotland? Eller ett världsarvshus nere på Stora torget, som knyter ihop staden med gruvan? Falujungfrun har vi också tappat bort, tycker Anna-Lena Söderlund Törnell.

Nej, det saknas inte idéer hos Anna-Lena Söderlund Törnell. Nyligen utvecklade hon en populär glöggvandring i Falun under vintern och framöver kommer en matguidning. Skulle hon få bestämma skulle även Faluborna få gå en kortare medborgarutbildning, för att lära sig det viktigaste om världsarvet de bor i.

”Många inser inte hur speciellt det faktiskt är och vilken stor betydelse det har haft för hela Sverige.

Anna-Lena Söderlund Törnell.

Så kan du nyttja världsarvet mer som företag

Vi vill inspirera dig att hitta eller utveckla kopplingar mellan världsarvet och ditt företag, så att både din verksamhet och världsarvet kan utvecklas. För ett levande världsarv är en viktig tillgång, både för besökare, Falubor och Dalarna i stort.

I DIN KOMMUNIKATION OCH MARKNADSFÖRING

Att leva och verka i ett världsarv är kanske en självklarhet för många som bor i Falun, och därför tänker vi inte alltid på att lyfta fram det. Men att vara ett världsarv är något unikt och något vi ska vara stolta över.

Använder du dig av argumentet att du verkar i världsarvet?

Det finns otaliga berättelser om Falu gruva och livet i Falun långt tillbaka i tiden. Berättelserna gör platser och händelser levande. De skapar även förståelse för historien, samhällsutvecklingen och människors liv i Falun – både förr och nu.

Finns det berättelser du kan använda dig av i din marknadsföring? Vad kan du lära dina kunder om världsarvet?

FÖR ATT UTVECKLA DINA PRODUKTER OCH TJÄNSTER

Världsarvet Falun har många värden du som företagare kan dra nytta av, som genuina miljöer, historiska berättelser och spännande naturområden.

Hur kan du använda dig av världsarvet för att utveckla ditt erbjudande?

Gruvan, staden och bergsmansbygden ger också möjlighet för människor att aktivera sig i världsarvet. De unika miljöerna ligger nära varandra och är enkla att nå och uppleva.

Hur kan du skapa mervärden för dina gäster genom att de får lära sig om och uppleva världsarvet på ett aktivt sätt?

I SAMARBETEN MED ANDRA

Världsarv är något gemensamt. De vittnar om kultur- och naturvärden som är viktiga för alla oss människor. Det är vi som lever och verkar i Världsarvet Falun som är de självklara ambassadörerna. Det är vi som tillsammans gör det levande.

Hur kan du levandegöra världsarvet?

Ju mer vi ser det gemensamma, desto lättare blir det att även se möjligheter för samarbeten. Som du har sett finns det en rad olika företag som skapar erbjudanden kopplade direkt till världsarvet, ofta i samarbete med varandra.

Vilka skulle du kunna samarbeta med för att utveckla både din verksamhet och världsarvet?

VAD ÄR ETT VÄRLDSARV?

Ett världsarv är en miljö som är unik i världen. Genom världsarven får vi kunskap om jordens och människans historia och därför har vi ett gemensamt ansvar att bevara och skydda dem för all framtid. Några av våra världsarv är Grand Canyon, Egyptens pyramider och Stora Barriärrevet.

Vad som blir ett världsarv föreslås av länderna själva och bestäms i Unescos världsarvskonvention, som har funnits sedan 1972. När Unesco utser ett världsarv blir platsen en angelägenhet för hela mänskligheten. Det är landet där världsarvet finns som blir ansvarigt för att bevara och utveckla det, efter konventionens riktlinjer.

Idag finns det cirka 1 150 världsarv i världen och 15 i Sverige. Ett av dem är Världsarvet Falun.

Foto: Anna Holm/Visit Dalarna

FALU GRUVA HAR FORMAT SVERIGE

För omkring tusen år sedan upptäcktes den röda malmen, på den plats där Falu gruva ligger idag. Enligt sägnen var det bocken Kåre som upptäckte fyndigheterna, som färgade Kåres horn röda. Det blev början på en lång historia av kopparbrytning, ingenjörskonst och Falun som betydelsefull gruvstad.

Under 1600-talet producerades en tredjedel av världens koppar i Falu gruva. Falun var skattkistan alla pratade om och den röda metallen skeppades iväg för att bli slottstak, kyrkspiror och mynt runtom i Europa. År 1687 rasade gruvan samman på midsommarafton och blev till det stora hål vi idag kallar Stora stöten. Som tur var omkom inte en enda gruvarbetare, då det var en av få dagar om året alla var lediga från det slitsamma gruvarbetet.

På den tiden var Falu gruva Europas modernaste gruva och Sveriges största arbetsplats. Falun var också Sveriges näst största stad. Spår från den rikedom ser vi än idag i form av Kristine kyrka, Rådhuset och andra väl bevarade byggnader.

Under flera århundranden formade Falu gruva till stor del Sveriges och Europas moderna industrisamhälle och det är även världens första aktiebolag. Vi kan också tacka gruvan för falukorven, Falu rödfärg samt det första akut-sjukhuset och Systembolaget i Sverige.

Den sista sprängningen 1992 satte punkt för gruvdriften. Men det blev starten på något annat. 2001 utsågs Falun med gruva, stad och bergsmansbygden till världsarv av Unesco. Det är den finaste utmärkelsen en plats kan få.

GRUVAN, STADEN OCH BERGSMANSBYGDEN

Många tror att Världsarvet Falun bara består av själva gruvan. Men ingen gruva utan arbetarbostäder, bergsmän, hyttor, slagghögar och vattenleder som låg omkring själva gruvan och som bildade Falu stad. Därför ingår Faluns gruva, stad och bergsmansbygd i Världsarvet Falun.

Det var bergsmännen som drev hyttorna där malmen bearbetades till koppar, och där var vattenleder avgörande för att kunna driva pumpar och vattenhjul. De byggde även imponerande herrgårdar och anlade trädgårdar – långt borta från den roströk som färgade trähusen svarta i grugarbetarkvarteren Elsborg, Gamla Herrgården och Östanfors.

Faluån delade in staden i "den ljuvliga och den gruvliga sidan", där friskare luft och grönska fanns på andra sidan än från gruvan sett. Än idag finns många bevarade kulturhistoriskt intressanta byggnader, trädstadsdelar och pampiga bergsmansmiljöer från 1600-talet och framåt i världsarvet.

Texterna och intervjuerna är skrivna av Jenny Asp, som till vardags driver sitt företag som skribent och språkgranskare i Falun. Fotot är taget mitt i Världsarvet Falun vid Faluån.

Jenny Asp
skribent, copy
och språkgranskare

Jenny Asp textkonsult
Gamla Brandstation
Sturegatan 87
791 60 Falun
070-351 95 80
jennyasp.se

varldsarvetfalun.se

Fler tips på hur du kan kommunicera världsarvet till dina kunder och besökare hittar du i kommunikationsguiden för världsarvet, på www.varldsarvetfalun.se

Mer inspiration och aktuella världsarvsevenemang hittar du på www.visitdalarna.se/varldsarvet-falun

Vill du bolla frågor om affärsutveckling kopplat till världsarvet? Eller har du ett evenemang som är kopplat till världsarvet? Hör av dig till info@visitdalarna.se så lotsar vi dig rätt. Du som företagare inom besöksnäring, läs mer här www.besoksnaringdalarna.se

Foldern är framtagen som del av projektet Hållbara upplevelser i och mellan Siljan Geopark och Världsarvet Falun, projektet finansieras med medel från Tillväxtverket.

MED FINANSIERING FRÅN

